

Siniša Soćanin

**MAPA
v
OPROŠTAJA**

■ Laguna ■

Sadržaj

STEPENICE	11
GREBANJE U PODRUMU	14
MAJKA JE ĆUTALA	19
NI IME NI BROJ TELEFONA	24
VRATIĆE SE DRUKČIJI	27
IMAO JE OŠTRE ZUBE	34
ON ČAK I NE SPAVA	36
NAJBOLJE SU PROŠLI ONI KRUPNIJI	40
U NIVOU ILOVAČE	43
ČUVAJU SMRTI, NE ŽIVOTE	48
CENTAR ZA VIZUELIZACIONU DIJAGNOSTIKU	51
TRAŽIO JE SVEĆE	54
URLALA JE I ZAPOMAGALA	57
DOK USISAMO DUŠEKE	60
DOKAZ DA JE ŽIV	63
U ŽIŽI KOSMIČKIH ZRAČENJA	66
PROMENIO JE ČARAPE	71

SIROTIŃJA SE OVAJDILA ZA CIPELE	75
MILIONI MRTVIH U KONGU	78
TAJNA MITROVOG UČENJA	91
OBRNUTI ŽIVOT	95
PREŽIVELI SU BILI ŽIVI I ZA MRTVE	97
ZUNZARA	100
GLE, LANSIRNA RAMP	102
DRUGI LEŽAJ	106
PORUKA	108
JEDNU NOGU JE PREBACILA PREKO MITRA . . .	109
SVE DIGITALNIJE BISTE	111
ISTORIJSKO IME JE	
PONEKAD TAKO NEUTRALNO	112
VIDEĆE ONI	116
UZNEMIRAVANJE NARODA	123
POTKUSURIVANJE SIROTIŃJE	127
VRISAK	131
NIMALO MI SE TO NIJE DOPADALO	136
NEŠTO DA OBAVIMO	137
PRIKUCAN ZA STOPALA	143
LOKACIJE U ŠACI	144
GRAD PLAĆA	146
U POVERENJU	149
MAPA ZABORAVLJENIH OPROŠTAJA	150
PODVALE EVOLUCIJE	160
MNOGO, PREVIŠE	163
VLASNICI LJUBAVI	165
KAMENICA IZA UGLA	168
NOĆ	170

DRAGO MI JE, DRAŠKO	174
ISPORUKA.	176
KOGA BRIGA ZA MUZEJ.	186
MORA DA JE TEŠKO	188
PRSTI	193
NAVRBABE U PELENAMA.	195
ASKURĐELOVA EPOHA	197
UPLAŠENA I TUŽNA	200
LIČI NA VEĆ VIĐEN SCENARIO	201
STRANPUTICE	204
NESTANAK	208
DOBAR MAJSTOR UVEK TREBA.	211
OTIMAO SE KAO ZVER U BLATU	215
KAMO SREĆE.	218
KRUG, I U NJEMU FABRIKA	220
NIJE MENE BRIGA ZA DUHOVE.	225
U PODNOŽJU VAMPIROVOG ZAMKA.	233
OČEKIVAO JE ZA SEBE PRAVDU	235
DRUGA ŠANSA	238
ADMIRAL FLOTE	246
SPEKTAKL.	248
HRPICA	257
KAZANOVA.	259
SAVESTI, SUMNJE I SRAMOTE.	261
KOLIKO SAM TAČNO JADAN?	265

STEPENICE

Još duga šetnja od mitrogradske železničke stanice, mislio sam, pod omamljujućim suncem i starim brezama u Bulevaru Blagoja Nakarade, i stajaću pred pragom posle najdužeg odsustva od kuće u životu, spreman da me obožavaju jer sam položio sve ispite. Biće to jedan od onih uzvišenih trenutaka, koje sam oduvek zamišljao kao uspon mermernim stepenicama poput strele uperenim u mene na vrhu. Gore sam dakle ja, očinski pružam sebi ruku, s pogledom punim podrške i razumevanja.

Izašao sam iz voza i osetio susret povetarca i vlage pod oznojenom miškom. To me je podsetilo da su se sve važne stvari u mom životu nekako uvek dešavale u julu. Bio je jul kad sam doživeo svoj prvi zemljotres, jedinu noć koju sam proveo u pidžami pod zvezdama. U julu sam i zapalio drvce lupom, pao sa ringlova i otkrio da se ljudi krpe istim šavovima kao i rukavi. Otopio sam na usijanom limu terase prvu figuru od plastelina i otkrio da sve nestaje, a da plastelina uvek ima isto. Tada sam prvi put osetio da u meni ima nečeg posebnog i da će jednog dana to svi morati da

vide; ne moji kod kuće – oni me vole pa nisu važni – već oni drugi, svi ti veliki i ozbiljni ljudi što hodaju ulicama, važni jer me ne vole. Kad sam poljubio devojku, onu koja sada neće ni da mi se javi na ulici, i zaključio da kod ostalih žena igra nespretnosti ne uspeva kao kod majke, takođe je bio jul. Tada sam shvatio da sam smešan i neugledan, a da su drugi uglavnom ugledni. Istog jula sam izumeo patnju i otpatio je, osvojio noć nesanicom, otkrio alkohol i čari samouništenja. Potom sam bežao, delom baš i Bulevarom Blagoja Nakarade, od bivšeg školskog druga koji je hteo da me tuče. Možda se u julu sva sloboda, utrnula od sedenja u školi, u nama raspukne kao ugnjila voćka, a možda je tada jednostavno previše vrućina, pa se s čoveka, zarad golog opstanka, sljušte nepotrebni obziri, balast s broda koji tone u sopstvenom znoju. U svakom slučaju, bio je jul i kad se rodio moj brat Đorđe, kada sam upisao fakultet i istog časa postao najobrazovanije poglavlje rodoslova i kada se – mada to nisam mogao znati – moj otac Mitar pravio da je poginuo.

Nisam bio siguran kako će reagovati na nameru da se zaposlim na fakultetu. Bio sam siguran da će biti ponosni, ali i očajni, jer će mi i dalje biti potrebna njihova pomoć. Plaćati stan i živeti od početne plate koju daju na fakultetu, to nije život za ljudsko biće. Ali evoluciono, ljude su i stvorili neljudski uslovi. Oni očekuju da se vratim u Mitrograd, zaposlim i sve što sledi. Ovo sada će nam, kazaću da ih ubedim, biti smešno kad se jednog dana svega budemo prisećali, kad budem ugledan i ozbiljan, a zamišljao sam se u dugom, otmenom smeđem kaputu – dakle, to svakako neće biti jul – s patinom preko lica, idem Bulevarom Blagoja Nakarade, polako, kroz ceo grad, skroz do trga pa nazad kući, miran i nedokučiv kao teška knjiga u tvrdom povezu, neko ko je prosto iznad tih ulica, bilo kojih ulica. Nije mi poznato da

Mitrograd uopšte ima takvog kao što ću ja biti. Neće ni imati. Ja ću dolaziti samo da prošetam.

Putovao sam s dve starice, njihovim kacama sa sirom, i ćutljivom devojkom sa slušalicama u ušima. Nije me ni pogledala, čak ni kada sam pokušao da započnem razgovor i kad sam joj pomogao da podigne torbu, pa ni kada je pala na mene pri jednom naglom kočenju. Odmah me je podsetila na onu koja neće ni da mi se javi na ulici. Istina, mene svaka devojka podseća na nju. U takvim trenucima, jednostavno bih zamislio stepenice i pružio sebi ruku odozgo. Neka, rekao bih sebi, videće oni. Neću im se ni javiti na ulici.

GREBANJE U PODRUMU

Na putu do kuće, otpozdravljali su mi ćoškovi, prastari grafiti, večne rupe u asfaltu koje se kišnicom uvek pune u iste oblike i preskaču se pod istim uglom.

Gledao sam i čekao poznato lice, ali sva su bila poznata, jer bila su to lica sugrađana mog detinjstva. Prepoznao bih Mitrograđanina bilo gde, mislio sam, ali zapravo me nije bilo briga za njih, za tu materiju, zapreminu vrste, masu gena koja pluta u evolutivnoj lutriji s idejom da se povremeno dogodi napredni primerak. Napredni primerak sam ja, mislio sam, ali sam pazio da to ne kažem naglas, pred ocem.

S druge strane širokog Bulevara Blagoja Nakarade, ispred jedne kuće, video sam interventnu jedinicu žandarmerije s automatskim oružjem i fantomkama na glavama. Bili su uobičajena pojava tih dana u državi, deo urbanog zelenila. Skupili su se uz prašnjavi zid i razgovarali prstima kao gluvonemi. Blistavo crnilo oružja delovalo je usijano. Dvojica su stajala podalje i upozoravala prolaznike. Samo što nisu upali. Bilo mi je drago što je i lokalna mafija u istoj panici kao i ona u prestonici. Običan svet se uglavnom radovao hapšenjima

i privođenjima, ali takođe je bilo i čestitih ljudi koji su zbog vanrednog stanja osećali nelagodu. Niko nije sasvim nevin.

Nisu se trudili da budu tihi. Čulo se nekoliko povika. Neki su stali da vide koga će i kako izvući napolje, ali ja sam produžio.

Kod prodavnice u kojoj sam kao mali zapanjeno gledao ludo hrabru decu kako krađu kocke šećera dok su se prodavale na komad, sreo sam starijeg prijatelja Kostu, jedinog lokalnog vajara, nastavnika likovnog u okolnim selima. Pakovao je namirnice u gepek. Veoma sam se obradovao. Znao sam da se oženio. Slušni aparat mu je najčešće bio isključen, pa sam mu prišao sasvim blizu i dotakao ga po ogromnom ramenu.

– Zdravo, prijatelju!

Okrenuo mi se i pogledao me. Uvek je radije gledao ljude u usta nego u oči zato što ne čuje dobro i zato što su se, kako mi je objasnio, ljudi izveštili u laganju očima, ali ne i ustima, koja se odaju tananim izrazima napetosti, gađenja, gutanja.

– Mito! – obradovao mi se, a onda se namrštio. – A sad lepo poslušaj prijatelja, okreni se i odmah se vrati odakle si došao.

– Zašto?

– Eh, zašto! Hoćemo ovde?

Pokazao mi je na prodavnicu ispred koje je sedelo nekoliko odrpanih starijih sugrađana. Ispijali su pivo ćutke, s nadmenim, promućurnim pogledima, kao da je u ispražnjenim flašama, poređanim uz ivičnjak, bila sva pamet sveta.

– Negde drugde.

Seli smo u jednu od sirotinjskih kafana kod železničke stanice. Bilo je u blizini nekoliko takvih mesta u koje ljudi svrate da odlože povratak s puta i trgnu nešto oštro i ledeno pre nego što se vrate u topli dom.

Konobarica je istresla ko zna čiji pepeo s belog stolnjaka, a on mi je obazrivo šapnuo, on koji nikada ne laže, da ga progone duhovi.

– Kosta, ti znaš da ja ne verujem u te stvari.

– Nisam te to ni pitao, da li veruješ. Samo slušaj. Treba da znaš u šta si se vratio. Ceo grad je poludeo. Traje to već. Ne progone samo mene. Ima taj jedan, pola grada ga je videlo. Odjednom, širom ti se otvore vrata, pa ugledaš duha koji zakorači, pogleda te i nestane, propadne u pod. Uglavnom dođe na ulazna vrata, ali čujem da se pojavljivao i iz špajza. Zovu ga *gost*. Mladi to govore na engleskom, ne shvataju.

– Ti si ga video?

– Ja sam video nešto drugo. Kod mene je grebanje. Po zidu. Ovako. Noktom, ne znam. Dole u radionici.

– Plašim se. Ne duhova, već da si poludeo.

– Kamo sreće da jesam. Noćni čuvar u muzeju je osedeo i dao otkaz. Niko neće da radi tamo. Tako se priča. Ko zna šta je video. Na zgradu policije svaku noć lete kamenice. Žandarmerija stoji ispred i ništa ne vidi. A onda je počelo povraćanje.

– Povraćanje?

– Park u centru. Ponoć. Dušu neko ispušta. A nigde nikog. Psi se razbeže kad čuju, tako je užasno. Išli su panduri, prevrtali žbunje po parku, ništa. Pola grada je čulo.

Pomno sam ga posmatrao, svaki mig i trzaj lica.

– U radionici, počeo sam da se krstim. Mislim, možda oni ne znaju da ne verujem u Boga. Mažem vrata i prozore belim lukom. Kunem se, Mito, u ovih devet prstiju.

– Ne mislim ja da ti izmišljaš – morao sam da mu kažem – ako me razumeš. Sigurno za sve postoji neko logično objašnjenje.

– Kad kažeš logično, znam da ne misliš ništa loše – potapšao me je po ramenu. – Dobro, dosta i o tome. Dobro došao, prijatelju.

Rekao mi je još da je policija svuda, da su svi ozbiljniji zlikovci pobjegli iz grada, a da se pozeri i sitna boranija okupljaju u kaficima u centru, oko policijske stanice, pa se nadaju privođenju jer se inače osećaju nebitnim.

– Ako koga privedu, brzo ga i puste – rekao je – pa taj posle plaća ture i značajno ćuti. I da, Ankica je trudna.

– Čestitam! Divna vest!

Zaista, ta vest me je obradovala. Nisam se usuđivao da pitam da li su još zajedno, ali ona, čestita i pametna mlada žena, očigledno je pronašla snage da trpi mog druga čudaka. Bila je tu, naravno, i ta pojedinost da je Ankica rođaka one koja neće ni da mi se javi na ulici, da često s njom pije kafu. Da ću je možda, nekad kad odem kod Koste, tamo i sresti.

– Ima još. Od Opštine sam dobio porudžbinu da napravim bistu Atanasija, nekog gradonačelnika od pre stotinak godina, koja će stajati u gradskom parku.

– Sjajno!

– Ako sve bude kako valja, radiće se redom svi gradonačelnici. Biće para. Ne baš dovoljno da ostvarim Ankici san da kupimo brodić, ali polako. Kako budu umirali ovi poslednji, i njih ću raditi. Jevrosim je lično sve to smislio, ovaj sadašnji gradonačelnik. U poslednje vreme se ne oseća dobro. Posao je na tenderu dobio jedan vajar iz prestonice, a mene su zamolili da se javim i budem preskup. Takav je bio dogovor, a onda su me obavestili da ću ipak ja raditi biste, jer veliki vajar nema vremena. Videćemo čije ime će pisati, ali meni će platiti. Dobiću neke ogromne novce. Nije to sve za mene, ali nije to sada bitno, ne zanima te. Moraš jednu

noć da provedeš kod mene, da mi praviš društvo, da vidiš kako radim. Ako se ne plašiš. Možda čuješ i to grebanje i kuckanje, ko zna?

– Dogovoreno. Samo, kaži Ankici da pozove i sebi neko društvo. Znaš kakvi smo ti i ja kad se raspričamo...

– Nego, da slučajno ne znaš nešto o tom Atanasiju? Dali su mi reprodukciju portreta na kom nije sigurno da je uopšte on. Radiću glavu ćelavog glavonje, a on je možda bio čupavi nosonja. Nije tvoj problem, kažu, samo radi, pisaće ko je, kao da se neko seća kako je taj izgledao.

Kad smo se rastajali, primetio sam nešto. Kao da je pre-jako trepnuo, izbečio se na nešto iza mene, grleno uzdahnuo, pa se nekako pribrao. Eto, pomislio sam, moj Kosta učestvuje u proneveri, a sad gubi i razum. Sâm mi je dao objašnjenje. Kao da je sve vreme to i pokušavao da mi kaže. Bio sam uveren da mu treba pomoć, da upravo i traži pomoć. Otiću ću do njega, provešću noć. Razgovaraćemo o starim temama. Možda naiđe i još neko, koga ne znam da li bih voleo da vidim.

MAJKA JE ČUTALA

Nisu znali da dolazim. Nameštao sam se pred vratima, čitao slova sa pločice koja je svima stavljala do znanja da smo unutra – mi. Kao dečak, uvek sam je gledao s posebnim uvažavanjem, jer nas je nekako činila ravnopravnim i važnim. To je moja kuća, mislio sam, svetište detinjstva, svratište mladosti, a jednog dana, takođe sam mislio, uspomena na moje početke.

Prislanjam obraz. Čujem ciku detinjstva zaostalu u crvotočini. Osluškujem. Klokotanje, stavljanje nečega na nešto, nerazgovetni zvuci sitnog života. Lenji su, subota je, igraju se svako svog vremena. Pred očima mi je blesnuo niz događaja koji su se završavali tu, pred ulaznim vratima: užas poderanog lakta iz kog u krvi vrišti komadić mog sopstvenog mesa, strah da ću se raspasti kao cipele i nada da će me otac zakrpati. Prvi dan škole, povratak kući s majkom i sreća što vidim ta vrata posle užasa od tridesetoro dece koja viču, međusobno se poznaju i biju, a mene ne poznaju i čak i ne biju. Dosta kasnije, na istom mestu: hvatanje daha posle bekstva od batina, hitre a utrnule noge, zaklinjanje da ću ih

sve pobediti. Prvo pijanstvo – pošto sam shvatio da je ta vrsta inicijacije neophodna, da me možda niko neće dirati ako budem dovoljno lud – bauljanje ključem uz češanje temenom o vrata, što je probudilo oca. To je bio i poslednji put da me je razvukao za uši. Onda, sedenje na otiraču, brisanje suza u kojima me je ostavila ona koja sad neće da mi se javi na ulici. Crtanje slomljenog srca na zidu. Razmrljavanje svega toga prstima. Sada je okrečeno, ali fleka je tu, ispod farbe. Sve se odvijalo na tom ogromnom malom prostoru, u uglu pred ulazom u stan, na vratima koja su kao usta izgovorila mene onako kako sam iz njih izašao.

Pritisnuo sam zvono i spustio torbu na otirač, da oslobodim zagrljaj. Morao sam da pozvonim dvaput. Očekivao sam oca. Ako na prvo zvono niko ne ustane, Mitar se diže iz fotelje uz grlen uzdah i prepoznatljiv, lepljiv kašalj. Zadovoljan je, jer zna da će imati o čemu da gundā. Povijen i tanak ali čvrst kao kran, otac je u mojim uspomenuama i dalje nagnut nad našim patikama, utonuo u čarobni, zapaljivi lepak. Kad bismo u prodavnici birali patike, Mitar bi uzeo jednu, okrenuo je dva-tri puta, namrštio se i mi bismo znali da ne valjaju. Kupio bi nam najjeftinije, pa ih doradivao. Bile bi još ružnije, ali nama se činilo da imamo specijalne patike i bolje bismo igrali fudbal. Iako pet godina mlađi, moj brat je i bez njih bio dobar, ali ja sam u tim patikama leteo kao vihor, uveren da svi gledaju samo u moja stopala i čekaju da vide kakav ću potez napraviti. Slova sam učio tako što sam ih crtao tim lepkom iz tube, koji je Mitar donosio iz „Mitrograđanke“, pa ih palio. Kada je prestao da radi u fabrici i otvorio svoju majstorsku firmu, jedino zbog tog lepka mi je i bilo žao. Inače, bio sam ponosan. Mogao sam na fudbalu da kažem da otac više ne radi u fabrici, nego da je i on neka vrsta

direktora, što je odjednom bilo jednako očevima druge dece – pravim direktorima, nastavnicima, inženjerima i lekarima, pa čak i vojnim licima. Imali smo i više novca. Ispostavilo se da je lepak i dalje donosio, jer je njegova majstorska firma zapravo radila za „Mitrograđanku“ na održavanju mašina. Lepljivi kašalj ga je odavno prošao – lepljiv jer mi se činilo da je izbacivao lepak, pokušavao sam i da ga palim kad bi mu slina slučajno izletela na parket. Svejedno, i dalje se klanjao, samo ne našim patikama i mašinama, već novinama i sveščici u koju je svako veče računao za firmu.

– Ispravi se, Mitre, iskrivio si se kao upitnik! – govorila bi mu Đurđa.

– To je oblik crva sumnje – odgovarao je – jer gajim sumnju da sam se negde u životu zajebao.

Đurđa je poslednjih godinu dana ćutala, nismo znali zašto.

Pozvonio sam i treći put. Čuo sam ih, neko je morao biti tu. Pomislio sam da su saznali da dolazim pa hoće da me ismeju – navodno u šali, a u stvari jer osećaju da sam ih prerastao. Znao sam, naravno, da to ne može biti istina. Nikako nisu mogli znati da dolazim.

Neko prilazi, nehajno otključava. Taj neko, ko je otključao, odlazi ne otvorivši. Zbunjen, ulazim. Otac stoji na dva koraka od praga, u ruci mu je čekić. Grimasa mu je izvijena, ostao je u nekom nezapočetom vikanju. Zuri u mene u čudu. Dorđe proviruje iz naše sobe sa slušalicom u jednom uhu. Očekivali su nekog drugog. Mitar progovori, s olakšanjem.

– Kad te sad nisam ovim čekićem... Šteta bi bilo da ti izbijem iz glave sve što su ti tamo nagurali.

Praveći se da je moj dolazak nešto normalno, Mitar se zavalu u fotelju i nastavi da krcka orahe. Brat mi se kratko osmehnu, pa ode u sobu i zatvori vrata.

– Šta je s vama?

– Mislio sam da je on – reče Mitar.

– Ko?

– Manojlović.

– Komšija Manojlović? Šta se dešava?

Brižno me je pogledao.

– Ćuti i smeškaj se mami. Nek misli da si odrastao. Biće objašnjeno.

Đurđa se pojavila iz kuhinje, s krpom u ruci i u kecelji koju sam kao mali prebacivao preko sebe da se pretvorim u utvaru, nekad dok nisam znao ni šta je to utvara, pa je bilo još strašnije. Zagrlila me je. Odmah mi je bilo jasno: još je ćutala. Trajalo je to, dakle, već godinu dana. Prošlog leta, negde u isto vreme, spustila je tiganj u sudoperu i rekla: „Gotovo!“ Preko čela joj se najednom spustila neka otužna koprena, trgla se, podbočila. Onda se stresla, minutima se stresala. Nije stalo dok joj nije na teme izašlo – moglo se videti kako joj kosa leluja. Pitali smo je šta joj je, ali već je ćutala. Nekako u to vreme obesio se njen rođak, poznat kao brat alkoholičar koji je radio s ocem u fabrici. Mislili smo da bi ćutanje moglo imati veze s tim. Sećam ga se, tih i velik momak, uvek setan, verovatno zbog desne ruke koja mu se na laktu završavala kao smežurana kožna kesa. Obesio se o terasu u krugu fabrike, tako sam čuo, nedaleko od mesta na kom mu je nekoliko meseci pre toga mašina otkinula ruku. O njemu smo znali samo da je kriv za Đurđine ožiljke na podlakticama, jer s njim se – u nestvarnim seoskim davninama u kojima je odrastala – popela na dud i pala. Kad smo kao deca zamišljali tu mitsku scenu, majku nikada nismo videli kao dete, već takvu kakva je tada bila, u kecelji, kako se kezi s drveta, musava od dudinja i pada, raširenih, majčinski

debelih ruku. Bilo je nekako neuverljivo, čak i drsko, zamišljati majku kao dete.

A možda je i za nju jednostavno sve postalo suviše jasno, ili suviše nejasno, pa se konačno smestila tu gde jeste i odlučila da se skrasi i odmori, praveći se da radi stvari tako što je nastavila da ih radi.

Prišla je i pogledala me. Dimitrije, nije rekla, izuj se, dete.